

A naptár

Az időszámítást a rómaiaknál is a Nap és a Hold járása szabta meg. Legnagyobb időegységük az év (annus) volt, amelynek részei a hónapok (menses).

Kezdetben csak tíz hónapot tartottak számon, s mivel az első hónap a Martius volt, így lehetett a September, October, November és December a hetedik, nyolcadik, kilencedik és tizedik hónap.

Régi feljegyzések szerint a tíz hónap közül a Martius, Maius, Quintilis és October 31 naposak voltak, a többi pedig 30 napos. Az egész holdév tehát 304 napból állt. Így azonban a holdév 304 napja a valós év 365 napjával semmiképpen nem egyezett, ezért a hagyomány szerint Numa Pompilius király a hónapok számát a December után beiktatott Ianuariusszal és Februariusszal 12-re emelte. Ebben a rendszerben február volt az év utolsó hónapja, és 28 napból állt. A még mindig hiányzó napok pótlására a minden második évben beszúrt szökőhónapokkal próbáltak megoldást találni, de sikertelenül. A zűrzavar állandóan nőtt, Iulius Caesar idejére már 67 nap volt az eltérés.

A gyökeres rendezést Iulius Caesar végezte el Sosigenes alexandriai csillagász segítségével. Kr. e. 45-ben bevezette az egyiptomi napévet, amely már január 1-től kezdődött és a hónapok száma is megegyezett a maival. Ez az év már 365 napból állt, s a néhány órai hiány kiegészítésül minden negyedik évben a február 24-e után következő napot kétszer számították. Ez a julián naptár.

Még ebben a naptárban is hiba keletkezett, amelyet XIII. Gergely pápa küszöbölt ki 1582-ben, elrendelve, hogy minden 400 évben három szökőnap maradjon el. Ez a Gergely-naptár (gregorián naptár).

A hónapok nevének eredete:

Január – Ianuarius: Nevét Ianus istenről kapta. A kezdet és a vég istenének nevét őrző hónap nem véletlenül került a főhelyre a hónapok sorában.

Február – Februarius: A februári rítusok jellege egyértelműen jelzi, hogy valamikor az esztendő utolsó hónapja volt. Maga a szó a tisztítani (februare) szóból származik.

Március – Martius: Elnevezését az ősként tisztelt Mars istenről kapta.

Április – Aprilis: A „primavera”, a kikelet nyitánya. Ovidius költő az április szót a kinyitni (aperire) igéből vezeti le.

Május – Maius: Ovidius kétféle magyarázatot ad. 1. A május szó a nagyobb, idősebb értelmű maius-ból származik. 2. Maia, a föld termékenységi istennője adta nevét a hónapnak.

Június – Iunius: Az egyik magyarázat szerint Iuno istennő fő hónapja, és ezért az ő nevéből származik. A másik szerint a fiatalabb (iunior) melléknév az alapja.

Július – Iulius: A hetedik hónapot, mely a Romulus-féle naptárban még quintilis (ötödik hónap) volt, Kr. e. 44-ben Marcus Antonius javaslatára nevezték el júliusnak, Iulius Caesar tiszteletére. (Ti. a nagy állam férfi születésnapja július 11-én volt.)

Augusztus – Augustus: Korábbi neve sextilis (hatodik hónap) volt. Augustus pontifex maximusként

„... a naptár rendezésekor annak emlékére, hogy az első consulságát és kimagasló győzelmeit a sextilis hónapban érte el, azt jelölte a maga nevével, nem pedig a szeptember hónapot, melyben született.” (Idézet a Caesarok élete c. könyvből.)

Az augusztus után következő hónapok – szeptember, október, november, december – a romulusi év emlékét őrzik, amikor csak 10 hónapból állt egy esztendő. Így lehet a kilencedik hónapunk jelentése hetedik, a tizediké nyolcadik és így tovább.

A hét napjai

Minden nap egy-egy isten védelme alatt állt, s a napok neve egyúttal megfelelt annak a 7 bolygónak, amelyet az ókorban ismertek.

Vasárnap: dies Solis, azaz a Nap napja, - vö. Sonntag (német)

Hétfő: dies Lunae (Luna), - vö. Montag (német), lunedì (olasz), lundi (francia)

Kedd: dies Martis (Mars) – vö. mardi (francia), martedì (olasz)

Szerda: dies Mercurii (Mercurius) – vö. mercredi (francia), mercoledì (olasz)

Csütörtök: dies Iovis (Iuppiter) – vö. jeudi (francia), giovedì (olasz)

Péntek: dies Veneris (Venus) – vö. vendredi (francia), venerdì (olasz)

Szombat: dies Saturni (Saturnus) – vö. Saturday (angol), samedi (francia)

Jegyezze meg az alábbi kérdésekre adandó válaszokat!

- Hány hónapból állt a legrégebbi római naptár?

- Ki fektette le a mai naptárunk alapját és ki pontosította ezt a naptárat?

- Hogy nevezzük ezt a kétféle naptárat?

- A mai tizenkettedik hónapunkat miért a „tizedik hónap” jelentésű névvel jelöljük?